

Leonard Ratajczyk

Kalendarium życia i działalności Tadeusza Kościuszki

Niepodległość i Pamięć 3/1 (5), 7-52

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Leonard Ratajczyk

KALENDARIUM życia i działalności Tadeusza Kościuszki

Niniejsze "Kalendarium życia i działalności Tadeusza Kościuszki" jest najobszerniejszym z dotychczas publikowanych. Nie obejmuje ono jeszcze absolutnie wszystkich faktów i wydarzeń, jakie miały miejsce w bogatym i dość długim życiu bohatera dwóch kontynentów, jednego z najpopularniejszych Polaków na świecie. Jest to wciąż niemożliwe chociażby z tego względu, iż nie wszystkie fakty i wydarzenia zostały już ostatecznie ustalone i wyjaśnione. Niektórych natomiast nie uda się nigdy ustalić.

Kalendarium zostało pomyślane jako pomoc dla wszystkich interesujących się życiem i działalnością Tadeusza Kościuszki, a nie mających czasu na studiowanie dość obszernej literatury historycznej na ten temat. Dlatego również nie zostało ono ograniczone tylko do chronologicznego wyliczenia suchych faktów, na których z zasady bazują tego typu opracowania.

W niniejszym kalendarium czytelnik znajdzie w większości zapisów chronologicznych wydarzeń także ich szersze wyjaśnienie lub nawet interpretacje ułatwiające ich zrozumienie i powiązanie z innymi wydarzeniami. Tak pomyślane kalendarium może spełniać również rolę przewodnika po miejscach upamiętnionych przebywaniem i działalnością Kościuszki zarówno w Polsce jak i w wielu państwach europejskich oraz USA.

Dla wzmocnienia wiarygodności Kalendarium i jego wzbogacenia, zamieszczone zostały ponadto: Rodowód Kościuszków Siechnowickich oraz odpisy wybranych ważniejszych dokumentów (przypisy zamieszczone przy niektórych dokumentach pochodzą od H. Mościckiego, autora Pism Tadeusza Kościuszki) i reprodukcje ilustracji ukazujących ważniejsze fragmenty życia Tadeusza Kościuszki w wymiarze bardziej plastycznym. Jest to bardzo skromny wymiar ograniczony tylko do najbardziej niezbędnego minimum, warunkowanego zarówno objętością jak i skromnymi możliwościami wydawniczymi.

Być może następne wydania Kalendarium będą pod tym względem doskonalsze i bardziej kolorowe, czego chciałbym życzyć przyszłym czytelnikom.

Warszawa, grudzień 1987 r.

J. Grassi.

TADEUSZ KOŚCIUSZKO.

Tadeusz Kościuszko (1746—1817) to jedna z najbardziej świetlanych postaci historii polskiej, wódz powstania 1794 r., naczelnik narodu, bohater walk o niepodległość Polski i Ameryki. Prochy jego spoczywają w grobach królewskich na Wawelu.

Dzieciństwo, studia wojskowe, zawiedziona miłość

1746

4 lutego

Przyjęta data urodzin Andrzeja Tadeusza Bonawentury, czwartego dziecka Kościuszków, w dworku szlacheckim rodziców w Mereczowszczyźnie na Polesiu, w Wielkim Księstwie Litewskim, tworzącym wraz z Koroną Rzeczpospolitą Polską.

12 lutego

Chrzest Tadeusza Kościuszki w kościele parafialnym w Kossowie, potwierdzony metryką chrztu stanowiącą pierwszy dokument z jego życia.

1755

Tadeusz wraz ze starszym o 3 lata bratem Józefem rozpoczyna naukę szkolną w kolegium pijarskim w Lubieszowie nad rzeką Stochodem (pd.zach. od Pińska).

1758

połowa kwietnia

Zgon ojca, Ludwika Tadeusza Kościuszki, miecznika brzeskiego i pułkownika regimentu buławy polnej litewskiej.

1760

Kościuszek opuszcza kolegium pijarskie w Lubieszowie, zgodnie z wolą matki.

1764

kwiecień

Przeprowadzka matki, Tekli z Ratomskich, z synami do rodowych Siechnowicz.

1765

18 grudnia

Przyjęcie Tadeusza Kościuszki do Akademii Szlacheckiego Korpusu Kadetów w Warszawie, zwanej Szkołą Rycerską. W rejestrze szkoły został błędnie zapisany wiek Tadeusza (18 lat, podczas gdy miał już prawie 20)

1766

31 maja

Kadet Tadeusz Kościuszek wyróżnia się na egzaminie z geometrii, co zostaje odnotowane w dokumentach Szkoły Rycerskiej.

20 grudnia

Tadeusz Kościuszko otrzymuje patent oficerski i stopień chorążego oraz stanowisko podbrygadiera w Szkole Rycerskiej.

1767

25 października

Podpisanie przez Tadeusza plenipotencji dla brata Józefa, upoważniającej do załatwiania w jego imieniu spraw majątkowych.

1768

Podjęcie przez Kościuszkę, wraz z kadetami, studiów w utworzonej Szkole Inżynierskiej Królewskiego Korpusu Kadetów.

29 lutego

Początek Konfederacji Barskiej, w której bierze udział brat Tadeusza, Józef Kościuszko.

czerwiec

Zgon matki, Tekli z Ratomskich, na której pogrzeb, z nieznanymi przyczynami, Tadeusz nie przyjechał z Warszawy (prawdopodobnie wiadomość otrzymał po pogrzebie).

1769

Kryzys finansowy Szkoły Rycerskiej, redukcja kadry.

sierpień

Tadeusz Kościuszko i Józef Orłowski zostają wpisani na listę "oficerów biorących urlopy do czasu, gdy Korpus będzie przywrócony do pierwszej liczby".

16 września

Kapitanowie Kościuszko i Orłowski kwitują stypendium królewskie na podróż i pierwszy rok studiów we Francji.

koniec września - październik

Podróż do Francji wraz z Orłowskim w celu kontynuowania studiów.

listopad

Kościuszko z Orłowskim podejmują studia wojskowe i cywilne w Paryżu oraz u nauczycieli ze szkoły wojskowej w Wersalu. Studia obejmowały: inżynierię wojskową i cywilną, artylerię, architekturę, matematykę i malarstwo.

1772

19 maja

W liście do księcia Adama Kazimierza Czartoryskiego Kościuszko informuje, że obaj z Orłowskim zamieszkali w Paryżu w Hotelu Luksemburskim przy ulicy des Petits Augustins, że od króla nie otrzymali stypendium ani na 1771 ani na 1772 rok, że przez to są zadłużeni i

proszą o wyrównanie tych zaległości oraz o punktualne wypłacenie stypendium, żeby nie musieli przerywać studiów, bo nie mają czym opłacać nauczycieli. List spowodował, że należne pieniądze otrzymali w kilku ratach i mogli dalej studiować.

5 sierpnia

Podpisanie w Petersburgu trzech traktatów ustalających I rozbiór Rzeczypospolitej przez Rosję, Prusy i Austrię.

18 sierpnia

Zakończenie Konfederacji Barskiej jako wojny domowej w Rzeczypospolitej, która zrujnowała majątek Kościuszków siechnowickich.

1774

koniec lata

Powrót Kościuszki z Francji do Polski po przerwaniu dalszych studiów z powodu braku pieniędzy.

jesień

Kościuszko odwiedza Szkołę Rycerską w Warszawie. Po zapoznaniu się z sytuacją polityczną Rzeczypospolitej Kościuszko nie widzi szans na poprawę sytuacji Polski po upadku Konfederacji Barskiej i I rozbiórce państwa.

jesień

Na skutek zrujnowania Siechnowicz, Tadeusz zamieszkuje u swego opiekuna, stryja Jana Nepomucena Kościuszki, w Sławinku pod Lublinem.

1775

maj

Podczas odwiedzin w zaprzyjaźnionym dworku w Sosnowicy, nawiązuje się wzajemna miłość między Tadeuszem Kościuszką a Ludwiką, córką wojewody Józefa Sosnowskiego.

czerwiec

Tadeusz składa protest wobec brata Józefa w sądzie w Brześciu nad Bugiem, z powodu niesłusznego przypisania mu zadłużenia majątkowego.

Rozsądzenie wzajemnych pretensji między braćmi sąd powierza stryjowi.

wrzesień

Po otrzymaniu patentu na stanowisko hetmana polnego litewskiego, Józef Sosnowski postanawia córkę Ludwikę wydać za mąż za księcia Lubomirskiego, a Tadeusza Kościuszkę odprawić jako niepożądanego konkurenta do jej ręki. Ludwika wraz z matką zmuszona jest opuścić Sosnowicę i udać się do Ratna na Polesiu.

9 -10 października

Po upokarzającej odprawie w Sosnowicy Kościuszko sporządza pełnomocnictwa majątkowe, zaciąga pożyczkę i postanawia wyjechać z kraju.

19 października

W Dukli Kościuszko poszukuje wpływowego na dworze Saksońskim Wandelina Mniszcha, do którego ma list polecający od stryja Jana Nepomucena Kościuszki, lecz go nie zastaje. Na wszelki wypadek zostawia list wyjaśniający nie zapowiedzianą wizytę.

20 października

W poszukiwaniu Mniszcha, Kościuszko po raz pierwszy w życiu przybywa do Krakowa.

21 października

Z Krakowa wyjeżdża do Drezna w poszukiwaniu pożytecznej służby wojskowej w armii saskiej, lecz spotkawszy się z odmową, jedzie do Francji. Termin wyjazdu jest nieznan.

Udział w wojnie o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki

1776

początek roku

Angielski radykał Thomas Paine przebywający od 1774 r. w Ameryce, rozpowszechnił w 100 tys. egzemplarzy słynną broszurę "Common Sense" (Zdrowy rozsądek), w której ogłasza naturalne prawo każdego ludu do zjednoczenia i niepodległości oraz do walki z tyranią i tronem. Amerykę przedstawił jako "Nowy Świat" stanowiący azyl i ojczyznę dla wolnej ludzkości. Treść tej broszury jak i wiadomości o wojnie 13 stanów amerykańskich były także rozpowszechnione we Francji, a szczególnie w Paryżu, gdzie przebywa Kościuszko jako bezrobotny emigrant.

czerwiec

Kościuszko wyjeżdża z Francji do Ameryki, by wziąć udział w rozpoczętej 19 kwietnia 1775 r. wojnie o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

4 lipca

W Filadelfii została ogłoszona pierwsza w świecie Deklaracja Niepodległości i Wolności, uchwalona przez Kongres Delegatów 13 Stanów Zjednoczonych Ameryki.

lipiec - sierpień

W czasie rejsu do Ameryki statek wiozący Kościuszkę i pięciu innych, nieznanym Polaków, zbacza z kursu podczas burzy i rozbija się blisko wyspy Martyniki (Małe Antyle) na pograniczu Oceanu Atlantyckiego i Morza Karaibskiego. Kościuszko i pozostali Polacy uratują się i dalszą podróż do walczących Stanów odbywają łodzią rybacką, płynąc do Filadelfii wzdłuż wybrzeża wschodniego.

Wiadomości o tym wydarzeniu zamieściła gazeta O.O. Pijarów "Nowiny" 16 kwietnia 1777 r. oraz J. U. Niemcewicz w swych wspomnieniach.

koniec sierpnia

W Filadelfii Kościuszko najprawdopodobniej udaje się do znającego język francuski uczonego i wynalazcy oraz współtwórcy Deklaracji Niepodległości, Beniamina Franklina (1706-1790), by oświadczyć mu, że przybywa z ujarzmionej Polski, aby walczącej o wolność Ameryce ofiarować swoją pomoc. Następnie składa w Kongresie Kontynentalnym memoriał oferujący swą pomoc walczącym. Zostaje skierowany do Wydziału Wojny armii amerykańskiej w Filadelfii.

wrzesień - październik

Kościuszko wykonuje pierwsze zlecenie dotyczące planu ufortyfikowania ujścia rzeki Delaware w Filadelfii.

18 października

Kościuszko otrzymuje nominację na inżyniera wojskowego z rangą pułkownika armii amerykańskiej i pensją 60 dolarów miesięcznie oraz zadanie kontynuowania rozpoczętych prac nad umocnieniami Filadelfii.

koniec października

Kościuszko pracuje nad rozbudową systemu umocnień na rzece Delaware pod Filadelfią.

1777

początek kwietnia

Kościuszko, jako inżynier wojskowy, skierowany został na północ, do armii zaprzyjaźnionego już z nim generała Horatio Gatesa.

12 maja

Kościuszko przybywa do Ticonderogi w sprawie oceny stanu umocnień i ich rozbudowy.

18 maja

Po zapoznaniu się z umocnieniami Ticonderogi, Kościuszko wysłał raport do generała Horatio Gatesa, w którym proponuje dodatkowe ufortyfikowanie górującego nad twierdzą wzgórza zwanego "Głową cukru" (Sugar Loaf) i obsadzenie go baterią dział ciężkich. Tej propozycji, mimo polecenia generała Gatesa, nie zrealizowano, a Kościuszko polecono rozbudowę Fortu Independence.

20 czerwca

Początek ofensywy brytyjskiej armii generała J. Burgoyne'a z Kanady na Ticonderogę - Saratogę.

6 lipca

Brytyjczycy zdobywają Ticonderogę zgodnie z przewidywaniami Kościuszki poprzez opanowanie "Głowy cukru" oraz wciągnięcie na wzgórze swoich dział i spychają wojska amerykańskie na południe.

6 lipca - 19 sierpnia

Kościuszko jako inżynier opóźnia pościg Brytyjczyków na linii odwrotu wojsk własnych, stawiając zasieki z drzewa na drodze i zapory na rzece Wood Creek, niszcząc wszystkie mosty, pałac pozostawione zboże i żywność. Ponadto zajmuje się umocnieniem kolejnych pozycji obronnych cofającej się armii amerykańskiej.

koniec sierpnia - początek września

Kościuszko zgodnie z rozkazem generała Gatesa wybiera i umacnia Wzgórze Bemisa pod Saratogą w celu zatrzymania armii generała Burgoyne'a.

19 września - 7 października

Odparcie ataków brytyjskich na Wzgórze Bemisa. Armia Burgoyne'a nie uzyskawszy powodzenia, wycofuje się nocą pod Saratogę, lecz tam zostaje osaczona.

17 października

Kapitulacja armii Burgoyne'a, w przyjęciu której uczestniczy Kościuszko jako zasłużony oficer. Zwycięstwo Amerykanów pod Saratogą nabrało międzynarodowego znaczenia. Stany Zjednoczone Ameryki zostały uznane przez Francję i Hiszpanię, jako państwo walczące. Zawarty z tej okazji traktat przyjaźni z Francją zobowiązywał ją do wzięcia udziału w wojnie po stronie amerykańskiej.

listopad - grudzień

Kościuszko stacjonuje w Albany, sprawując nadzór nad odlewnią dział i fabryką broni.

koniec grudnia

Prawdopodobne spotkanie Kościuszki z rodakiem Kazimierzem Pułaskim, wówczas generałem armii amerykańskiej i organizatorem kawalerii.

1778

17 stycznia

W związku ze staraniami generała Gatesa o awans generalski dla Kościuszki, ten wysłał do adiutanta generała list wyjaśniający, iż bardziej ceni sobie spokój niż awans i gdyby miał on wywołać liczne zazdrości, to go nie przyjmie. Faktycznie jedyne stanowisko generalskie w amerykańskim korpusie inżynierów wojskowych było już obsadzone przez Francuza Louisa Duportaila'a, dlatego zasłużony awans Kościuszki był niemożliwy.

Tego samego dnia Kościuszko pisze do naczelnego wodza generała George Washingtona (Waszyngtona) prośbę o opiekę nad nim i jego rodakiem Janem Zielińskim, kawalerzystą Pułaskiego, mającym zatarg z jednym z adiutantów Waszyngtona.

19 - 26 lutego

Po skierowaniu generała La Fayette'a do Albany na stanowisko dowódcy Armii Północnej, Kościuszko wyjeżdża za zgodą dowódcy armii do Yorku, by starać się o inny przydział w Kongresie USA. Zawozi też przewodniczącemu Kongresu list generała La Fayette'a wyrażający wątpliwość w związku z przygotowywaną wyprawą do Kanady. Nowe stanowisko wyszukał Kościuszce ówczesny kierownik Wydziału Wojny, generał Gates.

5 marca

Wydział Wojny kieruje Kościuszkę do ufortyfikowania rzeki Hudson w rejonie West Point.

26 marca

Kościuszko melduje się w West Point, gdzie otrzymuje stanowisko inżyniera - budowniczego twierdzy.

16 lipca

Generał Waszyngton dokonuje pierwszej inspekcji stanu budowy twierdzy West Point.

początek września

Kościuszko wezwany do obozu wojsk amerykańskich w White Plains, zeznaje jako świadek w sprawie generała St. Claire'a oskarżonego o opuszczenie Ticonderogi, wykazując jego niewinność. Występując w roli sekundanta generała Gatesa w pojedynku z generałem Wilkinsonem, popada w konflikt z sekundantem przeciwnika Johnem Carter'em.

12 września

Kościuszko w liście do generała Gatesa wyraża żal, że nie może służyć pod jego dowództwem, lecz jednocześnie nie zaniebuje rozbudowy West Point.

1779

8 i 14 czerwca

Generał Waszyngton w obecności Kościuszki dokonuje szczegółowej inspekcji umocnień West Point i postanawia zintensyfikować prace w związku z zagrożeniem tego kierunku działań, co wzmacnia pozycję Kościuszki jako inżyniera.

21 lipca - 28 listopada

Generał Waszyngton wybiera West Point na swą kwaterę, co powoduje zbliżenie Kościuszki do naczelnego wodza wojsk amerykańskich.

1780

maj

W związku z dostaniem się do niewoli generała Duportaila, Kościuszce dodatkowo powierzono funkcję naczelnika korpusu inżynierów amerykańskich.

4 sierpnia

Kościuszko wysyła do Waszyngtona prośbę o przeniesienie go do armii południowej generała Gatesa, gdyż umocnienia West Point zostały w zasadzie wybudowane.

około 11 sierpnia

Po uzyskaniu zgody Waszyngtona Kościuszko opuszcza West Point i udaje się do armii południowej.

12 sierpnia

W Orange Town Kościuszko żegna się z Waszyngtonem, który wysoko ocenił jego pracę przy budowie twierdzy w West Point.

17 sierpnia - 12 września

Otrzymałszy wiadomość o chorobie syna generała Gatesa Kościuszko odwiedza posiadłość generała w Traveller's Rest nad Potomakiem, na zach. od Filadelfii. Wykonuje tam projekt wspianiałej rezydencji Gatesów (nigdy nie zrealizowany).

około 12 września

Po powrocie do Filadelfii i załatwieniu niezbędnych formalności, udaje się w drogę do kwatery dowódcy armii południowej.

21 lub 23 września

W Richmond, stolicy stanu Wirginia, Kościuszko odwiedził gubernatora Thomasa Jeffersona (1743-1826) i zaprzyjaźnił się z nim.

30 października

Po przybyciu na miejsce służby, Kościuszko bierze udział w naradzie wojennej armii południowej po jej porażce pod Camden 16 sierpnia. Zgodnie z uchwałą Kongresu Stanów Zjednoczonych z 16 października generał Gates miał wkrótce przekazać dowództwo armii południowej generałowi Nathanaelowi Greene'owi.

8 grudnia

Pożegnawszy z żalem odwołanego ze stanowiska generała Gatesa, Kościuszko rozpoczyna badanie pod względem operacyjnym rzeki Catawba w Północnej Karolinie, zgodnie z rozkazem nowego dowódcy armii. Wybiera miejsce na obozowisko armii pod Cheraw Hills.

1781**styczeń**

Następnym zadaniem Kościuszki, jako naczelnego inżyniera armii południowej, jest budowanie łodzi płaskodennych nadających się do transportowania razem z wojskiem i służących do szybkich przepraw przez rzeki.

Praca nad łodziami trwała cały styczeń.

3 lutego

Kościuszko przy pomocy zbudowanych środków przeprawowych przychodzi z pomocą części sił armii południowej nad rzeką Jadin k/Salisbury, zanim dopadły ich przeważające liczebnie wojska brytyjskie generała Cornwallisa.

13 - 14 lutego

Kościuszko organizuje dla armii przeprawę przez rzekę Dan, ratując ją od przyparcia do rzeki i rozbicia.

16 lutego

Zgodnie z rozkazem generała Greena Kościuszko udaje się do miasta Halifax w Północnej Karolinie nad rzeką Roanoke, by je ufortyfikować i przygotować do obrony.

marzec - kwiecień

Kościuszko wraz z armią południową uczestniczy w działaniach odwrotowych, zabezpieczając jej biwaki i przemarsze.

25 kwietnia

Na wybranej przez Kościuszkę pozycji obronnej pod Hobkirk's Hill w pobliżu Camden dochodzi do bitwy z oddziałem brytyjskim, po której pobity generał Greene zostaje zmuszony do ucieczki.

22 maja - 19 czerwca

Udział Kościuszki w oblężeniu fortu Ninety Six w Południowej Karolinie, gdzie nadzoruje budowę pozycji oblężniczych fortu.

20 czerwca

Generał Greene w rozkazie dziennym składa pułkownikowi Kościuszce imienne podziękowanie za wytrzymałość, stanowczość i niez mordowane wysiłki przy planowaniu i prowadzeniu robót oblężniczych wokół Fortu Ninety Six.

21 czerwca - 11 sierpnia

Kościuszko nadzoruje obozowisko armii generała Greena na wyniosłości High Hills nad rzeką Santee.

12 sierpnia

Kościuszko wysłany zostaje do Północnej Karoliny z zadaniem zabezpieczenia umocnieniami magazynów wojskowych.

4 listopada

Po powrocie z Północnej Karoliny Kościuszko otrzymuje zadanie urządzenia nowego obozu dla armii południowej. Czyni to w "Round O" blisko bogatych plantacji rolniczych.

28 - 29 grudnia

Armia południowa podejmuje nieudaną próbę opanowania garnizonu brytyjskiego na wyspie John's nad Oceanem Atlantyckim, w pobliżu Charlestonu.

1782

16 stycznia

Armia południowa rozlokowana została w Skirring's Plantation pod miastem Pon-Pon, gdzie Kościuszko wynajmuje u p. Susan Haynes, wspólną kwaterę z zaprzyjaźnionym pułkownikiem Williamsem.

koniec sierpnia

Kościuszko obejmuje dowództwo nad stacjonującym w Ashley Ferry (Bee's Ferry) koło Charlestonu oddziałem, po poległym pułkowniku J. Laurensie.

14 - 15 listopada

Kościuszko organizuje zasadzkę na wojska brytyjskie, na James Island pod Charlestonem, gdzie zostaje ranny. Była to ostatnia potyczka w tej wojnie.

14 grudnia

Do opuszczonego przez Brytyjczyków Charlestonu, oddział Kościuszki wkracza wraz z przednią strażą jako awangarda zwycięskich wojsk amerykańskich, kończąc działania wojenne.

1783

14 kwietnia

Do Charlestonu dociera wiadomość o zawarciu pokoju z Wielką Brytanią.

koniec maja

Kościuszko opuszcza Charleston udając się do Filadelfii.

18 czerwca

Kościuszko przybywa do Filadelfii, by rozliczyć się ze służby w armii amerykańskiej i otrzymać zaległe uposażenie.

4 lipca

Na polecenie Kongresu Stanów Zjednoczonych Kościuszko iluminuje Princetown z okazji rocznicy deklaracji niepodległości.

5 sierpnia

Kongres rozpatruje prośbę Kościuszki o wypłacenie mu uposażenia, ale z braku funduszy sprawę odkłada.

13 października

Kościuszko otrzymuje nominację na generała brygadiera armii amerykańskiej oraz wysokie uznanie Kongresu Stanów Zjednoczonych dla jego zasług wojskowych.

listopad

Kościuszko z generałem Greenem odwiedza kwaterę główną Waszyngtona, od którego otrzymuje na pamiątkę szpadę i parę pistoletów. Prawdopodobnie w tym czasie zostaje przyjęty do nowo utworzonego Towarzystwa Cyncynatów.

25 listopada

Po wyjściu z Nowego Jorku ostatniego brytyjskiego garnizonu, Kościuszko uczestniczy w triumfalnym wjeździe Waszyngtona do miasta.

4 grudnia

Kościuszko uczestniczy w uroczystym pożegnaniu Waszyngtona jako naczelnego wodza.

1784

styczeń - kwiecień

W oczekiwaniu na uregulowanie przez Kongres należności finansowych Kościuszko gości u generała Greena w Newport w stanie Rhode Island na północny wschód od Nowego Jorku.

1 - 18 maja

Prawdopodobnie wraz z generałem Greenem uczestniczy w Zjeździe Towarzystwa Cyncynatów w Filadelfii.

9 lipca

Po uregulowaniu spraw finansowych wyjeżdża z Filadelfii do Nowego Jorku z zamiarem odpłynięcia do Polski.

Powrót do Polski

1784

15 lipca

Kościuszko, żegnany przez przyjaciół, odpływa z Nowego Jorku do Francji na statku "Courier de l'Europe".

8 sierpnia

Schodzi na ląd w L'Orient we Francji i jedzie do Paryża.

27 sierpnia

Kościuszko wyjeżdża z Francji do Polski.

jesień

W drodze do rodzinnych stron Kościuszko zatrzymuje się w Warszawie i Puławach, a potem odwiedza rodzinę.

1785 - 1789

Kościuszko zajmuje się gospodarką rolną w rodzinnych Siechnowiczach, będąc dla okolicznej szlachty wzorem gospodarza nowoczesnego.

Jednocześnie w ramach toczony wówczas dyskusji narodowej nad wzmocnieniem Rzeczypospolitej, Kościuszko opracowuje notatkę o formowaniu milicji po wszystkich ziemiach, powiatach i województwach złożonej z chłopów, mieszczan i szlachty, zamiast rozbudowywania armii stałej, której generałowie dowodzący mogliby użyć do ciemienia własnych obywateli, jak to już czyniono w przeszłości.

Data tej notatki jest bliżej nieznana.

1788

lato

Sejmik brzeski zaleca wybranym posłom do Sejmu Rzeczypospolitej, by postulowali w Sejmie umieszczenie w wojsku Kościuszki i Zabiełły.

6 października

W Warszawie rozpoczyna obrady Sejm Rzeczypospolitej nazwany później Sejmem Czteroletnim.

18 października

Księżna Ludwika Lubomirska w liście do króla prosi o umieszczenie Kościuszki w wojsku.

20 października

Kościuszko w liście do swego sąsiada posła i działacza sejmikowego, Michała Zaleskiego ustosunkowuje się do wielu spraw wewnątrzpaństwowych, wskazując na potrzebę ich uregulowania w celu poprawienia praworządności. Zaleca stosowanie środków umiarkowanych jako najlepszych.

1789

21 maja

Ludwika z Sosnowskich, księżna Lubomirska, pisze obszerny list do Kościuszki, przypominający mu spotkania w Sosnowicy, zapewniający o jej uczuciu do niego i o pragnieniu jego szczęścia oraz informujący o przekonaniu króla i innych w Warszawie, że jako generał powinien znaleźć się w wojsku polskim po uchwaleniu nowego etatu powiększającego stan wojska.

wiosna

Udział Kościuszki w konsultowaniu prac nad etatem wojska.

14 lipca

Zdobycie Bastylji w Paryżu przez uzbrojony lud. Fakt ten uznany został za początek Wielkiej Rewolucji Francuskiej, która zaczęła oddziaływać na wiele państw europejskich, w tym także na Rzeczpospolitą Polską.

1 października

Sejm przedstawia królowi listę 8 kandydatów na szarżę generał-majora, z których król mianował 5, a wśród nich także Kościuszkę.

12 października

Król wystawia patent mianujący Kościuszkę generałem-majorem wojsk koronnych.

20 listopada

Kościuszkę zostaje przydzielony przez Komisję Wojskową Sejmu Czteroletniego do dywizji wielkopolskiej.

1790

9 stycznia

Komisja Wojskowa wysłała Kościuszce rozkaz, by stawił się w dywizji 1 lutego w Brześciu Kujawskim lub Włocławku.

7 lutego

Kościuszkę, po przybyciu do dywizji pisze rozpaczliwy list do członka Komisji Wojskowej, senatora i wojewody nowogrodzkiego, Józefa Niesiołowskiego, z prośbą o przeniesienie go do wojska na Litwie, skąd sam pochodzi, gdyż w Wielkopolsce czuje się obco.

11 lutego

Komendant dywizji powiadamia Komisję Wojskową o stawieniu się Kościuszki zgodnie z rozkazem.

26 lutego

Kościuszkę składa przysięgę nakazaną przez Komisję Wojskową.

24 - 25 kwietnia

Pierwsza lustracja 9 regimentu piechoty, przeprowadzona przez Kościuszkę w Łowiczu.

28 kwietnia

Lustracja w Kłodawie.

30 kwietnia

Lustracja w Kowalu, a później dalsze kontrole.

22 maja

Kościuszko otrzymuje rozkaz zdania komendy i wyjazdu do Lublina.

25 maja

Zgodnie z rozkazem Komisji Wojskowej Kościuszko wyjeżdża z Włocławka do Warszawy, gdzie otrzymuje nowe zadanie osłony granicy państwa grupą wojsk między Bugiem a Wisłą w związku z przygotowywaną wojną z Austrią.

początek czerwca

W Lublinie Kościuszko przystępuje do realizacji powierzonego mu w dywizji małopolskiej zadania.

27 lipca

W Reichenbach podpisano, pod naciskiem Anglii, konwencję prusko-austriacką. Dzięki niej Prusy zrezygnowały z wypowiedzenia wojny Austrii, do której namawiały także Polskę.

17 sierpnia

Po zażegnaniu przygotowywanej wojny z Austrią Komisja Wojskowa rozkazuje Kościuszce, by wydzieloną grupą wojska wzmocnić siły województwa wołyńskiego.

7 września

Po wysłaniu wojska, Kościuszko wyrusza z Lublina na południowy - wschód przez Dubienkę, Zasław, Szepietówkę do położonego nad rzeką Słucz, Starego Konstantynowa.

październik - listopad

Po urządzeniu kwatery w Międzybożu nad Bohem, Kościuszko zajmuje się kontrolą i szkoleniem rozrzuconego w okolicy na leżach wojska.

1791

Kościuszko przeżywa drugą nieszczęśliwą miłość, tym razem do 17-letniej Tekli Żurowskiej. Związkowi małżeńskiemu sprzeciwił się ojciec Tekli, wyznawca starych zasad szlacheckich. W 1792 r. wyjechał on wraz z córką i żoną do majątku w Galicji.

marzec - lipiec

Komisja Wojskowa powierza Kościuszce dodatkowo komendę nad dywizją (grupą) generała Mikołaja Czapskiego, odwołanego do Warszawy w związku z pracami nad unowocześnieniem regulaminów wojskowych.

3 maja

Sejm Czteroletni uchwała Konstytucję, na wierność której nakazano wojsku przysięgę.

10 maja

W Starym Konstantynowie Kościuszko przysięga na Konstytucję i do końca maja odbiera ją od podległego mu wojska.

1 września - 11 października

Kościuszek zgodnie z rozkazem Komisji Wojskowej bierze udział z podległą mu piechotą w manewrach pod Bracławiem, organizowanych przez generała księcia Józefa Poniatowskiego, bratanka króla.

Podczas manewrów Poniatowski kilkakrotnie go wyróżnia.

20 listopada

Kościuszek, jako najlepszy z generałów w dywizji, przejmuje dowodzenie dywizją bracławsko-kijowską w zastępstwie księcia Józefa Poniatowskiego udającego się na urlop do Warszawy.

grudzień

Sejm poleca z zaoszczędzonych pensji hetmańskich wypłacić po 15 000 złotych polskich, jako gratyfikacje generałom: Kościuszce, Orłowskiemu i Brodowskiemu.

1792

28 stycznia

Kościuszek melduje Komisji Wojskowej o otrzymanych ostrzeżeniach, dotyczących zamiaru wprowadzenia do Polski, po podpisaniu przez Rosję traktatu pokojowego z Turcją, wojsk rosyjskich koncentrowanych przy granicy.

3 lutego

Komisja Wojskowa wysyła pismo upoważniające Kościuszkę do zmiany dyslokacji wojska w zależności od sytuacji i kierunków zagrożenia. Natomiast książę Józef Poniatowski w swym liście pociesza go w związku z jakimiś pomówieniami, wyrażając nadzieję, że te kłopoty nie zniechęcą Kościuszki do usług krajowi.

10 lutego

Kościuszek otrzymuje listy od króla Stanisława Augusta i Juliana Ursyna Niemcewicza. Król nakazuje mu ustalenie prawdy w jakiejś sprawie i surowe ukaranie winnych, co usatysfakcjonuje pokrzywdzonych. Niemcewicz natomiast informuje go o wydarzeniach politycznych, wyrażając nadzieję, że Rosja nie wtargnie do Polski, jeśli zli Polacy nie zakłócą spokoju. W załączeniu przesłał list Dawida Humpreys'a znajomego Amerykanina, informujący o sytuacji w Stanach Zjednoczonych i szacunku, jakim darzą tam Kościuszkę.

16 kwietnia

Sejm uchwała gotowość do obrony polskiej a Kościuszek rozpoczyna koncentrację wojska w bataliony, gdyż niebezpieczeństwo wojny z Rosją staje się coraz realniejsze.

14 maja

W Targowicy ogłoszono akt konfederacji zawiązanej przez część magnatów pod opieką Rosji, unieważniający Konstytucję 3 Maja i wszystkie ustawy Sejmu Czteroletniego. Jednocześnie przywódcy konfederacji zwrócili się do Katarzyny II o pomoc w zaprowadzeniu ich "porządków" w Polsce.

16 maja

Kościuszko po przekazaniu dowodzenia przybytemu z Warszawy do Niemirowa księciu J. Poniatowskiemu wyjeżdża, zgodnie z jego rozkazem, do Berdyczowa z zadaniem zabezpieczenia przydzieloną grupą wojsk kierunku kijowskiego.

18 maja

Ambasador carski w Warszawie składa deklarację Katarzyny II potępiającą działalność Rzeczypospolitej i popierającą konfederatów. Jednocześnie 97 000 wojska zaczyna wkra-
czać w granice Rzeczypospolitej. Kościuszko wybiera dla swojej grupy wojsk miejsce na obóz w rejonie miasta Słobodyszcze, między Berdyczowem a Żytomierzem.

23 maja

Kościuszko otrzymuje meldunek, że poprzedniego dnia 12000 wojska carskiego pod dowództwem generała Lewanidowa przekroczyło granice Rzeczypospolitej pod Wasilkowem na południowy zachód od Kijowa i posuwa się w głąb kraju.

24 maja

Kościuszko po uzyskaniu informacji także o innych kolumnach rosyjskich, które przekroczyły granicę państwową, wysłał meldunek do księcia Poniatowskiego i zarządza koncentrację swych wojsk pod Pohrebyszczami, na południe od Berdyczowa, skąd 26 maja wobec zbliżającego się nieprzyjaciela wycofuje się do Przyłuki.

29 maja

Sejm powierzając królowi prowadzenie wojny obronnej przeciwko Rosji zawiesza obrady na czas wojny. Kościuszko pod Janowem łączy się z głównym zgrupowaniem Poniatowskiego.

1 czerwca

Zgrupowanie Poniatowskiego dociera przez Pików i Ułanów do Lubara, cofając się przed przeważającymi siłami rosyjskimi.

5 czerwca

Kościuszko na rozkaz Poniatowskiego umacnia Połonne, w którym znajdują się magazyny wojskowe.

14 - 15 czerwca

Kościuszko osłania siły główne w Czartoryi i pod Miropolem, zatrzymując korpus Lewanidowa.

17 czerwca

Zgrupowanie Poniatowskiego wyrusza z Połonnego na Zaslów. Kościuszcze zostaje powierzone dowodzenie ariergardą mającą osłaniać odwrót sił głównych.

18 czerwca

Dochodzi do bitwy spotkaniowej pod Zieleńcami, w której Kościuszko nadal dowodzi ariergardą powstrzymując nieprzyjaciela.

25 czerwca

W obozie pod Ostrogiem nad rzeką Horyń Kościuszko, wraz z innymi zasłużonymi w dotychczasowych działaniach, odznaczony zostaje nowo ustanowionym przez króla i do-

starczonym z Warszawy ekstra złotym medalem "Virtuti Militari" (zamienionym później na krzyż "Virtuti Militari").

26 - 29 czerwca

Poniatowski wycofuje się do Dubna, wyznaczając tym razem Kościuszkę na dowódcę awangardy poprzedzającej siły główne.

2 lipca

Wyruszono do Dubienki położonej nad rzeką Bug, by stawić generalny opór na linii tej rzeki.

10 lipca

Kościuszko otrzymuje zadanie obrony Bugu w okolicach Dubienki, na prawym skrzydle ugrupowania wojsk Poniatowskiego.

18 lipca

Kościuszko przyjmując główne uderzenie wojsk rosyjskich, toczy zwycięską bitwę obronną pod Dubienką, wykrwawiając silnie nieprzyjaciela. Nie otrzymawszy jednak pomocy, nocą zmuszony jest wycofać się na Krasnystaw.

19 lipca

Ponieważ linia obrony Bugu zgodnie z przewidywaniem Kościuszki stała się po bitwie pod Dubienką już niemożliwa, armia Poniatowskiego wycofując się w kierunku Wisły, podchodzi do Chełma.

19 - 21 lipca

Wycofujące się na Lublin wojska Kościuszki, w Piaskach, ok. 24 km przed Lublinem, łączą się z resztą sił Poniatowskiego i rozpoczynają dalszy wspólny marsz do Kurowa położonego 16 km na wschód od Puław, gdzie postanowiono zaczekać na wykończenie mostu przez Wisłę pod Puławami.

23 lipca

Król po otrzymaniu żądań Katarzyny II zwołuje naradę, na której większością głosów postanowiono o podporządkowaniu się tym żądaniom i przystąpieniu króla do konfederacji targowickiej, dla ratowania Polski przed dalszymi rozbiorami.

24 lipca

Wiadomość o przystąpieniu króla do konfederacji targowickiej dociera przez Czartoryskich do księcia Poniatowskiego i jego żołnierzy, wywołując silne oburzenie. Wśród generalicji rozpatrywano nawet wywiezienie króla z Warszawy do obozu, odwołanie jego akcesu do konfederatów i dalsze kontynuowanie wojny, co podobno popierał Kościuszko. Książę Poniatowski nie zdecydował się jednak na taki krok, uprzedzając tylko króla o silnym oburzeniu wojska.

26 lipca

Zawieszenie broni na rozkaz króla i zakończenie działań wojennych.

30 lipca

Armia Poniatowskiego przechodzi po moście w Puławach przez Wisłę i zatrzymuje się w Sieciechowie. Oficerowie nadal domagają się walki do końca pod dowództwem księcia

Józefa Poniatowskiego, ale on ulegając królowi prosi go tylko o danie dymisji wszystkim oficerom, którzy nie chcieli służyć pod rządami targowiczán.

1 sierpnia

Kościuszko przywozi do Warszawy prośbę do króla o dymisję. Łącznie od 1 do 6 sierpnia dymisji zażądało około 220 generałów i oficerów z Józefem Poniatowskim na czele. Pierwszą partię tych dymisji przedstawia królowi Kościuszko, mianowany tego dnia na generała-leitnanta. Król nalega na wycofanie dymisji.

5 sierpnia

Kościuszko, mimo złożonej dymisji, zostaje wyznaczony przez króla na komendanta 3 dywizji zreformowanego wojska koronnego, którą ma formować zgodnie z instrukcją króla.

12 sierpnia

Kościuszko w Radomiu powierza formowanie dywizji generałowi Wielowieyskiemu, a do króla pisze prośbę o 6-miesięczny urlop i wraca do Warszawy, choruje, prawdopodobnie na żółtaczkę.

26 sierpnia

Francuskie Zgromadzenie Prawodawcze nadaje Kościuszcze tytuł "obywatela Francji" jako jednemu Polakowi i wybitnemu cudzoziemcowi torującemu drogę do wolności, uznawanemu za dobroczyńcę ludzkości. Tytuł taki otrzymują także między innymi: Thomas Paine, Jan Henryk Pestalozzi, Jerzy Waszyngton, Jan Hamilton i Fryderyk Schiller. Łącznie 18 obcokrajowców.

6 września

Kościuszko zwraca się w imieniu oficerów do przywódcy targowiczán Szczęsnego Potockiego z prośbą o zniesienie wydanego przez władze konfederackie zakazu noszenia medalu "Virtuti Militari".

15 września

W liście do siostry Anny Estkowej, zarządzającej Siechnowiczami, Kościuszko informuje o przesłaniu jej koni i rzeczy osobistych oraz zapowiada swój przyjazd do rodzinnych stron.

30 września

W liście do sąsiada Zaleskiego Kościuszko zawiadamia o swoim zamiarze wyjechania do Galicji a z niej do Szwajcarii lub do Anglii, dla podratowania zdrowia, by ponownie nie rozchorować się na febrę bilieuse. Stamtąd będzie przypatrywał się robotom krajowym, gdyż czuje się związany z Ojczyzną.

1 połowa października

W liście do siostry Anny Estkowej, pozdrawiając rodzinę, Kościuszko informuje o zapisaniu jej dziedzictwem Siechnowicz pod warunkiem, że chłopom ograniczy pańszczyznę - do 2 dni tygodniowo dla mężczyzn, a kobietom zniesie całkowicie. Do końca życia zapewni wygody ciotce Zuzannie i stryjowi Faustynowi. Jednocześnie żałuje, że nie może całkowicie uwolnić chłopów, choć uważa to za konieczne.

około 20 października

Kościuszko po otrzymaniu dymisji z wojska, wyjeżdża z Warszawy do Puław a następnie do Sieniawy - posiadłości Czartoryskich.

28 października

Uroczyste obchody imienin Kościuszki w Sieniawie.

listopad

Z Sieniawy Kościuszko wyjeżdża do Lwowa, gdzie jest owacyjnie witany, a władze austriackie proponują mu nawet stanowisko w armii, lecz odmawia przyjęcia.

17 listopada

Wyjeżdża do Zamościa, by odwiedzić dalszych znajomych.

5 grudnia

Wysłano za Kościuszką rozkaz władz austriackich wydany w Wiedniu, nakazujący mu opuszczenie Galicji w ciągu 12 godzin. Powodem wydalenia było nadanie mu tytułu obywatela Francji, odmowa przyjęcia służby w armii austriackiej, a nade wszystko wielka popularność wśród społeczeństwa.

12 grudnia

Kościuszko jako Baron Bieda, przybywa potajemnie przez zabór rosyjski (Opole Lubelskie - Puławy) do Krakowa.

17 grudnia

Po 3 dniach podróży przybywa do Wrocławia, skąd na Boże Narodzenie udaje się do Lipska - siedziby emigracji polskiej w Saksonii.

Na czele pierwszego polskiego powstania narodowego

1793

połowa stycznia

Kościuszko z Lipska wyjeżdża do Francji z memoriałem dotyczącym współpracy w zakresie przeprowadzenia powstania w Polsce.

II połowa stycznia - lato

Kościuszko spotyka się w pobliżu Holandii z naczelnym wodzem rewolucyjnym wojsk francuskich generałem Charles'em Francois'em Dumouriezem. Następnie po rozmowie z nim udaje się do Paryża. Trafia jednak na burzliwy okres rewolucji francuskiej.

21 stycznia król Ludwik XVI, jako zdrajca, został publicznie zgilotynowany, co stało się powodem do zawiązania szerokiej koalicji antyfrancuskiej utworzonej przez Anglię, Holandię, Hiszpanię, państwa włoskie i Rzeszę Niemiecką (państwa niemieckie, Prusy i Austria).

W marcu zdradził generał Dumouriez przechodząc z oficerami na stronę koalicji. W Paryżu władza żyrondistów była pod prężaniem opinii jakobinów. Ujawniono przekupstwa, kradzieże i celowe szkodnictwo w wojsku. W rządzie kolejni rozmówcy Kościuszki byli usuwani ze stanowisk, a nawet gilotynowani.

sierpień

Po przejściu we Francji władzy przez jakobinów, wytworzeniu atmosfery powszechnej nieufności oraz rozpoczęciu wojny przez koalicję antyfrancuską i wybuchu powstania chłopskiego w Wandei, Kościuszko nic nie uzyskawszy w Paryżu wraca do Lipska.

początek września

Delegacja konspiracji krajowej zawiązana po II rozbiore Polski, podpisanym 23 stycznia przez Prusy i Rosję, zwraca się do Kościuszki o objęcie kierownictwa nad przygotowanym powstaniem, na co Kościuszko wyraża zgodę, uważając, że "odmówić posługi Ojczyźnie nie powinien". Przystępuje więc z Hugonem Kołłątajem do opracowania aktu powstania.

10 - 11 września

W Podgórzu pod Krakowem Kościuszko ponownie spotyka się z przedstawicielem konspiracji krajowej naciskającej na szybkie rozpoczęcie powstania ze względu na redukcję wojska i uznając przygotowanie powstania za jeszcze niewystarczające, poleca tylko dalsze prace przygotowawcze. Natomiast Józefowi Pawlikowskiemu, synowi kowala i jednemu z konspiratorów, oświadczył: "Za samą szlachtę bić się nie będę, chcę wolności całego narodu i dla niej wystawię tylko me życie".

koniec września - październik

Kościuszko nie czując się bezpiecznie w ziemiach zabranych, gdzie był poszukiwany, udaje się do Włoch (Florencja, Piza, Rzym, Neapol).

początek grudnia

W Rzymie odnajdują Kościuszkę wysłannicy z Warszawy, lecz okazuje się, że powstanie jeszcze nie jest przygotowane. Otrzymują więc dalsze instrukcje.

1794

luty

Kościuszko przybywa do Drezna i wyznacza termin przygotowania powstania na 15 marca.

12 marca

Brygadier Antoni Madaliński odmówiwszy redukcji podległej mu brygady kawalerii narodowej, wyruszył z Ostrołęki na Kraków - wyznaczony na centrum wybuchu powstania, wywołując ruch wojsk rosyjskich zmierzających do zatrzymania go.

około 15 marca

Kościuszko wyrusza z Drezna przez Pragę do Krakowa, by rozpocząć powstanie.

23 marca

Kościuszko przybywa do Wiatowic pod Krakowem, skąd wieczorem udaje się do domu generała Józefa Wodzickiego w Krakowie, by przygotować ogłoszenie aktów rozpoczynających powstanie.

24 marca

Ogłoszony Najwyższym Naczelnikiem Siły Zbrojnej Narodowej na czas powstania Kościuszkowski skład przysięgę na Rynku krakowskim, odbiera ją także od wojska oraz wydaje odezwy do wojska, obywateli, duchowieństwa i kobiet polskich.

1 kwietnia

Kościuszkowski wyrusza z Krakowa przez Mogiłę, Pleszów, Wadów Kocmyrzów i staje obozem w Luborzycy, gdzie dołączają oddziały brygadiera Madalińskiego i wicebrygadiera Ludwika Manęty oraz 6 regiment pieszy.

2 kwietnia

Kościuszkowski dokonuje reorganizacji zgrupowanych wojsk i awansuje oficerów.

3 kwietnia

Zgrupowanie Kościuszkowski wyrusza z Luborzycy i staje obozem w Koniuszy.

4 kwietnia

Dochodzi do pierwszej bitwy pod Raławicami z częścią wojsk rosyjskich i pierwszego większego zwycięstwa Kościuszkowski, pobudzającego powstanie w Warszawie i Wilnie. W bitwie szczególnie wyróżniają się kosynierzy.

5 kwietnia

Po bitwie, nocnym marszem Kościuszkowski cofa się pod Kraków i staje obozem pod Słomnikami, gdzie ogłasza "Raport narodowi polskiemu o zwycięstwie pod Raławicami" oraz przywdziewa sukmanę chłopską na znak szacunku do chłopskich milicji, które przyczyniły się do zwycięstwa.

6 kwietnia

Kościuszkowski staje z wojskiem pod Bosutowem, bliżej Krakowa, gdzie organizuje obóz szkoleniowy.

7 kwietnia

Do Krakowa przybywają wysłane przez Kościuszkowską, zdobyte pod Raławicami, armaty rosyjskie, broń oraz jeńcy wojenni.

8 kwietnia

Uroczyste obchody zwycięstwa raławickiego w Krakowie z udziałem Kościuszkowski i dekoracja przez niego w katedrze na Wawelu szarfą oficerską kosyniera Bartosza Głowackiego za bohaterstwo na polu bitwy.

15 kwietnia

Kościuszkowski zarządza działania demonstracyjne na pograniczu z Prusami i pobór do wojska mężczyzn od 18 do 50 lat.

17 kwietnia

Kościuszkowski podpisuje odezwę do Sandomierzan wzywającą ich do broni.

17 - 18 kwietnia

Wybuch powstania w Warszawie, rozbicie i wyparcie ze stolicy wojsk rosyjskich wraz z carskim ambasadorem.

19 kwietnia

Kościuszko wydaje dwie odezwy nakazujące ulżenie doli chłopów, jako obrońców ojczyzny, zwalnianie ich od pańszczyzny i branie w opiekę.

22 - 23 kwietnia

Wybuch powstania w Wilnie - stolicy Litwy i przyłączenie się Litwy do Powstania Kościuszkowskiego.

24 kwietnia

Zabezpieczywszy się od strony pruskiej Kościuszko rozpoczyna działania zaczepne przeciwko rosyjskiemu generałowi Denisowowi, blokującemu Kraków od wschodu.

25 kwietnia

Staje obozem pod Igołomią, gdzie dowiaduje się o zwycięskim powstaniu w Warszawie.

26 kwietnia

Wyruszywszy przez Wawrzyńcycze i Brzesko-Słomiane, przybywa pod Stare Brzesko nad Wisłą.

28 kwietnia

Staje obozem pod Witowem.

29 kwietnia

Przez Koszyce i Opatowiec przybywa do Winiar pod Nowym Korczynem, gdzie wojsko zatrzymuje się na kilka dni.

1 maja

Kościuszko podpisuje odezwę do Podlasian wzywającą ich pod chorągwie Rzeczypospolitej.

2 maja

Ogłasza "Przestrogi o intrygach" przypominające rodakom, że Rosja dotychczas pokonywała Polskę nie tyle orężem co intrygą, przewrotnością, podstępem i zdradą.

Przestrzegając o tym, odezwa wzywa Polaków do jednoczenia serc i umysłów, by wrócić Polsce wolność i niepodległość.

3 - 5 maja

Przez Wiślicę, Nowe Miasto Korczyn, Wójczę i Pacanów zgrupowanie Kościuszki przybywa pod Połaniec, gdzie organizuje kolejny obóz obronny.

7 maja

W obozie pod Połańcem Kościuszko wydaje uniwersał w sprawie włościańskiej, regulujący prawne powinności chłopów, nadający im wolność osobistą, ograniczający pańszczyznę i nakazujący oświecanie ludu.

10 maja

W obozie pod Połańcem Kościuszko wydaje uniwersał o organizacji Rady Najwyższej Narodowej, mającej pełnić funkcję rządu powstańczego podporządkowanego Najwyższemu Naczelnikowi Siły Zbrojnej Narodowej.

Dowiedziawszy się o pomyślnym przebiegu powstania na Litwie, Kościuszko w liście do księcia Franciszka Sapiehy, mianowanego przez niego generałem i leitnantem, pisał m.in.:

"Niech nikt, kto cnotliwy, nie pragnie władzy. Złożono ją w moich rękach na ten moment krytyczny. Nie wiem, czym na tę ufność zasłużyłem, ale to wiem, że ta władza jest dla mnie jedynie narzędziem do skutecznej obrony Ojczyzny mojej i wyznaję, iż jej do końca tak szczerze pragnę jak samego zbawienia narodu".

13 maja

Odparcie szturmów wojsk rosyjskich na obóz pod Połańcem.

16 maja

Król pruski Fryderyk Wilhelm II ogłasza wojnę przeciwko powstaniu i rozpoczyna koncentrację wojska pod Szczekocinami.

18 maja

Generał Denisow odstępkuje od oblegania obozu pod Połańcem i wyrusza pod Szczekociny, by połączyć się z wojskami pruskimi.

19 maja

Kościuszko wyrusza za Denisowem, zatrzymując się pod Sieczkowem. Nawiązana zostaje też łączność z dywizją generała Jana Grochowskiego, ściągniętą z Lubelskiego do Szydłowa. Pod Sieczkowem Kościuszko otrzymuje pierwszy list od króla Stanisława Augusta, który zapewnia, że ojczyzny i narodu nie odstąpi nawet z powodu największego własnego niebezpieczeństwa, że jest zdecydowany dzielić szczęście i nieszczęście z narodem, a władnym i znaczącym będzie tylko w takim zakresie, jaki mu Kościuszko z narodem określi. Przy okazji żali się, iż pozbawiony majątków nie ma z czego żyć.

21 maja

Kościuszko staje obozem pod Borkowem, gdzie dołącza dywizja Grochowskiego. W odezwie do obywateli Polski i Litwy wyjaśnia funkcjonowanie najwyższych władz powstańczych.

25 - 26 maja

Przez Pińczów, Konary, Przyłęk pod Wodzisławem Kościuszko przybywa do Jędrzejowa, gdzie następuje koncentracja wojsk do walki z Denisowem.

2 czerwca

Odbierając informacje o nieporozumieniach we władzach wileńskich, Kościuszko pisze patriotyczną odezwę do obywateli Litwy, wskazując na potrzebę wspólnego i zgodnego działania z narażeniem życia dla sprawy zbawienia Ojczyzny.

5 czerwca

Zgrupowanie Kościuszki wyrusza pod Szczekociny.

6 czerwca

Bitwa pod Szczekocinami zakończona wycofaniem się wojska polskiego po przystąpieniu do walki wojsk pruskich. Duże straty.

7 czerwca

Przez Okszę Kościuszko cofa się pod Małogoszcz.

9 czerwca

Przez Chęciny dociera do Kielc.

10 czerwca

Staje pod Zagnańskiem.

11 czerwca

Obozuje pod Lipowem Polem.

13 czerwca

Minąwszy Szydłowiec, zatrzymuje się pod Wysockiem.

14 czerwca

Minąwszy Radom, obozuje pod Kozłowem.

18 - 19 czerwca

Obozuje pod Jedlińskiem i Warką.

22 czerwca

Staje obozem pod Przybyszewem.

24 czerwca

Przez Goszczów przybywa pod Lewiczyn.

27 - 28 czerwca

Wystąpienia ludowe w Warszawie doprowadzają do powieszenia kilku zdrajców - targowiczian, co zostało przez Kościuszkę potępione w wydanej odezwie do mieszkańców stolicy.

28 czerwca

Kościuszko przez Grójec przybywa pod Gołków.

30 czerwca

Staje obozem pod Pracką Wólką, gdzie zajmuje się organizowaniem obrony na dalekich przedpolach Warszawy.

7 lipca

Dochodzi do pierwszych starć ze zbliżającym się nieprzyjacielem.

8 lipca

Przez Piaseczno i Służewiec zgrupowanie Kościuszki dociera do Raszyna.

10 lipca

Kościuszko pod naporem wojsk pruskich i rosyjskich zarządza generalny odwrót na linię umocnień połowych Warszawy, zakładając kwaterę pod Królikarnią.

11 lipca

Kościuszko dokonuje przeglądu umocnień połowych Warszawy i zarządza w nich dyslokację wojska. Dochodzi też do pierwszego spotkania naczelnika powstania z królem Stanisławem Augustem Poniatowskim na Zamku, w obecności prezydenta Warszawy Ignacego Zakrzewskiego.

14 lipca

Pierwszy nieudany szturm wojsk pruskich na pozycje polskie pod Warszawą, od strony Młocin. Następnie wojska pruskie, w oczekiwaniu na sprowadzenie ciężkich dział oblężniczych, przechodzą do blokady miasta.

27 lipca

Wojska pruskie opanowują Wolę znajdującą się poza linią fortyfikacji połowych Warszawy.

2 sierpnia

Na propozycje króla pruskiego doradzające królowi polskiemu poddanie Warszawy, Kościuszko odpisuje, iż miasto nie znajduje się w takiej potrzebie.

12 sierpnia

Na Litwie skapitulował garnizon Wilna. Litewskie wojska powstańcze rozpoczynają wycofywanie się w kierunku Warszawy.

20 sierpnia

Wybuch powstania wielkopolskiego na tyłach wojsk pruskich, zgodnie z zaleceniem Kościuszki.

23 - 28 sierpnia

Odparcie serii ataków pruskich na pozycje obronne Warszawy.

29 sierpnia

Młody oficer pruski Wilhelm von Pannwitz w liście do brata, pisząc o niepowodzeniach oblężenia Warszawy i dużych stratach, stwierdził: "Nowe szańce Kościuszki są ponoć jak nowa regularna twierdza, a i te któreśmy wzięli, wzbudzają podziw. Umie on w zadziwiający sposób wykorzystać teren i nie ma ani jednego umocnienia, które by nie było wyraźnie osłaniane przez inne. Uważa się go, z dużą słusznością, za jednego z największych ludzi naszych czasów".

5 - 6 września

Odwrót wojsk pruskich spod Warszawy, początek likwidacji oblężenia powstańczej stolicy.

9 września

Kościuszko wysłał z Warszawy jako wsparcie powstańców wielkopolskich generałów Dąbrowskiego i Madalińskiego z 3000 wojska. Jednocześnie nakazując śledzenie wycofującego się spod Warszawy korpusu rosyjskiego generała Fersena, zaczyna koncentrować siły do walki ze zbliżającym się korpusem generała Suworowa.

17 - 19 września

Wojska generała Sierakowskiego zostają pobite przez korpus generała Suworowa pod Brześciem i Terespołem, krzyżując zamiary Kościuszki.

19 września

Kościuszko przybywa do Siedlec, by pokierować dywizją generała Sierakowskiego, ale nie zdąży już zapobiec jej rozbiciu.

24 września

W odezwie do narodu Kościuszko stwierdzał: "... to jest czas, w którym trzeba poświęcić wiele, żeby wszystko ocalić ...".

29 - 30 września

Kościuszko odwiedza obóz wojsk litewskich w Grodnie, pracując nad koordynacją działań przeciwko Suworowowi, po czym wraca do Warszawy.

6 października

Po otrzymaniu wiadomości o rozpoczęciu przeprawy przez Wisłę korpusu rosyjskiego generała Fersena w celu połączenia się z Suworowem, Kościuszko wyjeżdża z Warszawy do odbudowywanej dywizji Sierakowskiego, by powstrzymać Fersena.

7 października

Po przejściu dowodzenia Kościuszko wyrusza z wojskiem z Okrzei do Żelechowa i Korytnicy.

9 października

Po otrzymaniu posiłków z Warszawy Kościuszko wyrusza do Maciejowic, gdzie organizuje pozycję obronną, a w nocy wzywa generała Ponińskiego, stojącego z dywizją nad Wieprzem.

10 października

Bitwa pod Maciejowicami zakończona niespodziewanie klęską wojsk powstańczych i wzięciem do niewoli ciężko rannego Kościuszki oraz innych generałów, oficerów i szeregowców.

Niewola i emigracja

1794

13 października

Kościuszko wraz z innymi jeńcami zostaje wywieziony z Maciejowic na wschód.

14 października

W Korytnicy otrzymuje przysłany z Warszawy wygodny powóz podróżny, odzież, bieliznę, pościel, buty, książki i pieniądze na drogę oraz pismo dziękczynne Rady Najwyższej Narodowej. Przydzielono mu także służącego i kucharza.

15 października

Konwój z jeńcami wyrusza z Korytnicy do Okrzei.

16 października

Generał Chruszczow, dowódca konwoju, powiadamia Kościuszkę, że 9 polskich oficerów, traktowanych "na słowo honoru", uciekło w nocy z transportu. Kościuszko oburzony ich niesłownością, stosuje do Rady Najwyższej Narodowej pismo domagające się potępienia tego czynu, aresztowania oficerów i dostawienia do obozu generała Fersena. Ich nazwiska miano publicznie potępić w prasie.

16 lub 17 października

W Radzynie odwiedza Kościuszkę i pozostałych rannych przybyły z Warszawy chirurg generalny wojska polskiego, który opatruje ich rany. Tu prawdopodobnie zorganizowany został dłuższy postój.

4 - 6 listopada

Suworow zdobywa Pragę i zmusza Warszawę do kapitulacji.

11 listopada

Konwój z jeńcami zatrzymuje się we Włodawie nad Bugiem.

16 listopada

Zakończono działania powstańcze pod Radoszycami.

17 listopada

W Zastawiu Kościuszko dowiadyuje się o zdobyciu Pragi przez Suworowa.

18 listopada

Kościuszko, Niemcewicz i Fiszer zostają oddzieleni od reszty jeńców i wysłani pod konwojem przez Międzybóż, Kijów, Witebsk, Wielkie Łuki, Nowogród do Petersburga.

10 grudnia

Wieczorem przywieziono jeńców do Petersburga i odstawiono do twierdzy Pietropawłowskiej, gdzie odbywa się pierwsze przesłuchanie. Kościuszko ze względu na zły stan zdrowia umieszczony zostaje w domu komendanta twierdzy.

12 grudnia

Rozpoczęto śledztwo w sprawie Kościuszki jako przywódcy powstania.

1795

3 stycznia

Zostaje zawarty traktat rozbiorowy pomiędzy Rosją, Prusami i Austrią, co dodatkowo przynębia Kościuszkę. Polska jako państwo znika z mapy Europy.

18 stycznia

Kościuszko ciężko zachorował.

w maju

Ciężko chory Kościuszko przeniesiony zostaje z twierdzy do domu z ogrodem, a następnie do Marmurowego Pałacu w dzielnicy admirałskiej Petersburga, gdzie zapewniono mu dobrą kuchnię, służbę, spacery i przejażdżki po parku.

1796

17 listopada

Niespodziewana śmierć Katarzyny II w Petersburgu.

26 listopada

Nowy car, Paweł I, odwiedza Kościuszkę i zwraca mu wolność.

27 listopada

Ponowne odwiedziny Pawła I, podczas których przyrzeka Kościuszce uwolnienie wszystkich jeńców polskich oraz wręcza mu przywilej na 1000 dusz chłopskich w guberni litewskiej i czek na 12 000 rubli. Na propozycję cara, by zamieszkał w jego kraju, Kościuszko wyraża jednak chęć osiedlenia się w drugiej ojczyźnie, o wolność której także walczył, czyli w Stanach Zjednoczonych.

28 listopada

Kościuszkę wraz z Ignacym Potockim zmuszony zostaje przez ministrów i dygnitarzy carskich do złożenia przysięgi na wierność carowi i jego następcy Aleksandrowi. Przysięgę taką są zmuszeni składać wszyscy później uwolnieni Polacy.

29 listopada

Kościuszkę przedstawia carowi listę jeńców polskich proponowanych do zwolnienia.

1 grudnia

Ukazują się pierwsze dekryty carskie, uwalniające jeńców polskich.

18 grudnia

Pożegnanie Kościuszki z rodziną carską przed wyjazdem z Petersburga. Car obdarza Kościuszkę na drogę kareta, futrami, butami, kuchnią podróżną, zastawą, bielizną stołową, a jego żona warsztatem tokarskim i wekslem na 3000 rubli.

19 grudnia

Kościuszkę, żegnany przez przyjaciół, opuszcza Petersburg i udaje się przez Finlandię i Szwecję do Europy Zachodniej w towarzystwie J. U. Niemcewicza i kilku innych osób.

21 grudnia

Kościuszkę spotyka 30 Polaków uwolnionych z niewoli na wyspie Kotka, którym udziela pomocy materialnej.

w końcu grudnia

Podróżując w trudnych warunkach zimowych Kościuszkę wraz z przyjaciółmi przekraczają granicę Szwecji w okolicach Fredrikshamn.

1797

3 stycznia

Postój w Abo (Turku) nad Zatoką Botnicką, gdzie Kościuszkę zostaje uroczysto powitany przez Szwedów i Finów.

13 stycznia

Po zamarznętej powierzchni Morza Bałtyckiego Kościuszkę wraz z osobami, z którymi podróżował przez Kumlinge, Skarpeen przybywa na wyspę Ekerö, jedną z Wysp Alandzkich w Zatoce Botnickiej.

27 stycznia

Wyjeżdża do Sztokholmu, gdzie jest witany jako polski bohater narodowy. Tutaj też odprawia eskortę carską, dziękując carowi listownie za opiekę podczas podróży i dowiaduje się, że generał Jan Henryk Dąbrowski organizuje Legiony Polskie we Włoszech.

23 lutego

Wyjeżdża ze Sztokholmu do Göteborga nad Zatoką Kattgat, by znaleźć statek płynący do Anglii. Po drodze zwiedza, położony na północ od celu swej podróży, budowany przez 2000 żołnierzy Kanał Trollhättan.

16 maja

Kościuszko odpływa z Göteborga do Anglii na małym, niewygodnym statku handlowym.

30 maja

Przybywa do Londynu do "Tabliioners Hotel" na Leicester Square, gdzie zostaje zbadany przez lekarzy, a jego rany odpowiednio opatrzone. Ponadto Kościuszko otrzymuje od Whigów akt nadania mu szabli honorowej, którą później przesłano za nim do Stanów Zjednoczonych.

7 czerwca

W celu popłynięcia do Stanów Zjednoczonych przyjeżdża do Bristolu, gdzie jest goszczony przez znajomego konsula amerykańskiego Eliasa Vanderhorsta. Mieszkańcy Bristolu ofiarowują Kościuszcze piękny srebrny serwis stołowy z dedykacją na pucharze : "The friends of liberty in Bristol to the gallant Kościuszko" (Przyjaciele wolności w Bristolu walczącemu Kościuszcze).

18 czerwca

Kościuszko z Niemcewiczem i towarzyszącymi mu osobami wypływa do Ameryki, na amerykańskim statku "Adriana", serdecznie żegnany przez ludność Bristolu.

18 sierpnia

Przybywa do Filadelfii witany entuzjastycznie przez Amerykanów-demokratów z wiceprezesem Tomaszem Jeffersonem na czele.

19 sierpnia

Kościuszko przeprowadza poufną rozmowę z konsulem francuskim w sprawie możliwości powrotu do Francji, jako ostoji myśli rewolucyjnej.

wrzesień - listopad

Kościuszko odwiedza generała Gatesa w Nowym Jorku i innych znajomych z czasów wojny w Elisabeth Town i New Brunswick. Podczas pobytu w Nowym Jorku dochodzi do spotkania Kościuszki z prezydentem Stanów Zjednoczonych Johnem Adamsem.

29 listopada

Powrót Kościuszki z Niemcewiczem do Filadelfii w celu podjęcia starań o zwrot należności za okres wojny od rządu Stanów Zjednoczonych.

Będąc przyjacielem demokracji Jeffersona i zwolennikiem rewolucyjnej Francji, Kościuszko zaczął obawiać się, by federaliści wraz z prezydentem nie wzięli go za niepożądanego cudzoziemca i nie wysiedlili ze Stanów Zjednoczonych.

1798

22 lutego

Podczas uroczystości urodzinowych Waszyngtona, Kościuszkę odwiedza wódz indiański Little Turtle (Mały Żółw), z którym wymienia prezenty.

5 maja

Po otrzymaniu zgody rządu francuskiego na przyjazd i sporządzeniu testamentu co do funduszy amerykańskich, przeznaczonych na wypadek śmierci, na wykupienie z niewoli Murzy-

nów i ich oświatę, Kościuszko przy pomocy Jeffersona wypływa potajemnie z New Castle do Francji. Pozostawia w Stanach Zjednoczonych Niemcewicza i służącego, by maskowali jego zniknięcie. Na statku legitymuje się paszportem na nazwisko Tomasza Kanberga.

28 czerwca

Przypływa do Bayonny w południowej Francji, skąd udaje się do Paryża. Jednocześnie podaje do publicznej wiadomości zamiar zwrócenia carowi Pawłowi I otrzymanych pieniędzy. Jest witany z honorami wojskowymi jako honorowy obywatel Francji.

13 lipca

Kościuszko przyjeżdża do Paryża i zamieszkuje gościnnie na ulicy de L'Echelle na przedmieściu św. Honoriusza u Franciszka Barssa, byłego reprezentanta władz powstańczych przy rządzie francuskim i przedstawiciela uchodźców polskich.

14 lipca

Kościuszko, zaproszony do uczestnictwa w posiedzeniu Rady Pięciuset, zostaje powitany jako bojownik wolności.

15 lipca

Bierze udział w bankiecie ministra wojny, z okazji zdobycia Malty przez generała Bonapartego płynącego do Egiptu, podczas którego jeden z uczestników powiedział: "Wolność odzyskała swojego obrońcę, gdy Kościuszko przybył do Europy!"

28 lipca

Kościuszko w liście do generała Dąbrowskiego, twórcy Legionów Polskich, pisze, że jest gotów oddać życie za Ojczyznę i nawołuje Polaków do zgody, widząc ich zróżnicowane postawy polityczne.

4 sierpnia

Kościuszko pisze list do cara Rosji Pawła I informując o zwrocie daru i nadziei "usłużenia jeszcze Ojczyźnie". List ten opublikowała prasa francuska.

22 sierpnia

Po przyjęciu delegacji legionowej, Kościuszko pisze odezwę do żołnierzy - legionistów z zapewnieniem, że już nic ich z nim nie rozłączy poza śmiercią. Natomiast swoje poglądy na sprawę polską i emigrację wyklada w listach do generałów J.H. Dąbrowskiego i F. Rymkiewicza - dowódcy Legii II oraz J. Wybickiego - twórcy "Mazurka Dąbrowskiego".

24 października

Car wydaje zarządzenie nakazujące ściganie Kościuszki jako zdrajcy na terenie swego imperium. Podobne listy gończe rozesyłane zostają w Prusach i Austrii.

1799

przed 6 marca

Uroczyste zebranie Polaków u Kościuszki w celu powitania delegacji Legionów Polskich, z generałem Kniaziewiczem na czele, która przywiozła do Paryża 35 chorągwi zdobytych w wyprawie na Neapol. W tym dniu następuje też formalne rozwiązanie emigracyjnej opozycji jakobińskiej, czyli "Deputacji" przeciwnej idei legionowej.

6 marca

Dzień prezentacji francuskiemu Dyrektoriatowi zdobytych trofeów przywiezionych przez generała Kniaziewicza, podczas której Kościuszko "między ministrami posadzony został".

połowa marca

W związku z zamiarem zmiany legionistom kokardy francuskiej noszonej przy mundurze na kokardę cisalpińską, Kościuszko pisze memoriał do Dyrektoriatu, uzasadniający noszenie przez żołnierzy legionowych kokardy o barwach polskich. Zabiega także o zorganizowanie formacji polskich w Szwajcarii. Przy tej okazji zapoznaje się z przedstawicielem Republiki Helweckiej, dyplomatą Franciszkiem Piotrem Józefem Zeltnerem.

14 sierpnia

Kościuszko wyprowadza się od Barssa w Paryżu dla podkreślenia swej niezależności od jakichkolwiek ugrupowań polskich. W tym czasie mocno przeżywa duże straty poniesione przez legionistów w walkach odwrotowych i podczas kapitulacji Mantui.

10 września

Kościuszko wystosowuje do Dyrektoriatu pismo w sprawie ciężkiej sytuacji legionistów, po zawarciu traktatu pokojowego w Campo Formio. Proponuje też przyjęcie całego polskiego korpusu na żołd francuski.

28 października

Pisze memoriał do nowego ministra wojny w rządzie francuskim w sprawie reorganizacji legii włoskich i organizacji nowej legii naddunajskiej.

6 listopada

Kościuszko spotyka się z generałem Bonaparte w kościele św. Sulpicjusza w Paryżu na bankiecie wydanym na cześć generała Bonaparte, który wrócił jako zwycięzca z Egiptu i Jana Victora Moreau.

9 - 10 listopada

Zamach stanu w Paryżu, który uczynił Napoleona Bonaparte najpierw dowódcą wojsk w Paryżu a następnie pierwszym konsulem Francji skupiającym najwyższą władzę wykonawczą, Kościuszko potraktował Bonaparte jako uzurpatora i grabarza rewolucji francuskiej.

17 grudnia

Wręczono Kościuszce w imieniu Korpusu Polskiego Szablę króla Jana III Sobieskiego znaną we Włoszech w Loreto.

1800**styczeń**

Protest Kościuszki wobec dowództwa francuskiego przeciwko komasacji w jedną dwóch legii polskich we Włoszech.

marzec

Generał Dąbrowski składa dowództwu francuskiemu propozycję utworzenia w Paryżu centralnego ośrodka kierowniczego z Kościuszką na czele dla formacji polskich, lecz zostaje ona odrzucona, jako niepraktyczna i nadmiernie absorbująca ośrodek centralny.

14 sierpnia

Kościuszko przesyła gratulacje Jeffersonowi z okazji kandydowania na stanowisko prezydenta Stanów Zjednoczonych z ramienia republikanów (wybrany został dopiero 17 lutego 1801 roku).

sierpień - wrzesień

Ukazuje się w Paryżu, napisana przez Pawlikowskiego z inicjatywy Kościuszki, broszura pod tytułem *Czy Polacy wybić się mogą na niepodległość*, którą policja francuska konfiskowała jako nieprzychylną idei legionowej i pomijającą pomoc Francji.

lato - jesień

Kościuszko, na prośbę ambasadora Stanów Zjednoczonych Wiliama Davie, pisze rozprawę o taktyce artylerii konnej, stanowiącej wówczas nowy rodzaj broni; prowadzi też studia nad fortyfikacjami polowymi.

1801

9 lutego

Na mocy podpisanego traktatu pokojowego w Luneville pomiędzy Francją a Austrią, oba państwa zobowiązały się nie udzielać poparcia "wrogom wewnętrznym" partnera. Spowodowało to, że Francja musiała zmienić stosunek do emigracji polskiej i legionów uważanych za wrogów Austrii. Wielu oficerów legionowych na znak protestu podało się do dymisji. Napoleon natomiast postanowił rozproszyć legionistów po świecie, wysyłając część (łącznie 6000) w latach 1802-1803 nawet na San Domingo (Haiti). Wśród Polonii nastąpiło przygnębienie i osłabienie więzi narodowych.

25 marca

W Petersburgu w wyniku zamachu stanu zostaje zamordowany car Paweł I. Nowym carem ogłoszono jego syna Aleksandra I.

24 kwietnia

Jefferson otrzymuje list Kościuszki (bez daty), w którym ten pisze: "Winszuję Stanom Zjednoczonym Ameryki Prezydenta, jakiego w Twej osobie wybrały. Nikt nie będzie więcej wątpił, że republikanizm powinien nierozdzielnie się łączyć z uczciwością, prawością i ścisłą sprawiedliwością i że człowieka bardziej czczyć należy za jego cnoty i wiedzę niż dla jego bogactw (...). Co do mnie myślę, że w tym roku pojadę Ciebie podziwiać, a potem złożyć swoje prochy na wolnej ziemi, gdzie panują uczciwe obyczaje i sprawiedliwość".

wrzesień

Kościuszko zamieszkuje w domu Zeltnerów, przy rue de Provence 43, stając się ich domownikiem. Często latem przebywa w ich posiadłości wiejskiej w Berville, niedaleko Fontainebleau. W tym czasie zaprzyjaźnia się z 24-letnim kapitanem Franciszkiem Paszkowskim, który zaczyna zbierać materiały do biografii Kościuszki.

grudzień

Kościuszko zwraca się do prezydenta Stanów Zjednoczonych Jeffersona z prośbą o zatrudnienie w armii amerykańskiej oficerów legionowych, którym groziła redukcja (lecz w armii Stanów Zjednoczonych też przeprowadzono redukcję i Jefferson musiał odmówić).

1802

Kościuszko sprzedaje francuskiej emigrantce Ludwice Franciszce Delix przyznaną mu w Stanach Zjednoczonych ziemię nad rzeką Scioto w stanie Ohio (ok. 250 hektarów, czyli 500 akrów) za 9000 franków.

1803

Kościuszko protestuje w liście do Ludwika Filipa Segura autora książki o politycznych dziejach Europy. Dzieło to upowszechnia niesłusznie przypisywane mu słowa: "Finis Poloniae", które rzekomo miał wypowiedzieć w 1794 r. pod Maciejowicami po przegranej bitwie. Protestem tym chciał dowiedzieć, że nigdy nie utożsamiał Polski ze swoją osobą, że Polska jest nieśmiertelna, chociaż jej żołnierze giną.

1804

28 października

Na czele dorocznego komitetu organizacyjnego obchodów imienin Tadeusza Kościuszki, staję przebywający w Paryżu generał Jan Henryk Dąbrowski. Uroczystości imienninowe miały na celu jednocześnie emigracji wokół sprawy niepodległości Polski, dlatego solenizant godzi się na nie. Uczestniczy w nich często także generał La Fayette.

2 grudnia

Uroczysta koronacja Napoleona Bonapartego na cesarza w katedrze Notre Dame w Paryżu.

1805

4 marca

Jefferson rozpoczyna triumfalnie drugą kadencję swojej prezydentury w Stanach Zjednoczonych.

jesień

Kościuszko w liście do Jeffersona doradza, ażeby wykorzystał swą władzę dla umocnienia rządu republikańskiego w Stanach Zjednoczonych, żeby zadbał o właściwą edukację młodzieży, tak cywilną jak i wojskową, by pobudzał naród do jedności działania, by działał szybko i konsekwentnie, by zajął Florydę, bo to zyska uznanie innych państw.

W zakończeniu stwierdza, iż kocha naród amerykański, który jest jedyną nadzieją ludzkości i chciałby, aby był przykładem dla przyszłych wieków.

1806

październik

Napoleon po zwycięstwie pod Jeną i Auerstädt nad armią pruską staje przed problemem polskim. Wkraczając do Polski zamierzał wykorzystać jej potencjał ludzki i gospodarczy.

3 listopada

Napoleon poleca ministrowi policji Fouché spowodowanie przyjazdu Kościuszki do Berlina, w związku z wkroczeniem armii francuskiej na ziemie polskie.

listopad

Rozmowa Fouché z Kościuszką, zniechęconym już do współpracy z Napoleonem, w sprawie odbudowy państwowości polskiej. W tej sytuacji Napoleon rezygnuje z Kościuszki.

1807

21 stycznia

Kościuszeko pod naciskiem znajomych rodaków przedstawia na piśmie Napoleonowi swoje propozycje dotyczące przyszłego ustroju republikańskiego i przywrócenia przedrozbiorowych granic Polski.

20 lutego

Napoleon w piśmie do Fouché odrzuca propozycje i współpracę z Kościuszką, stawiając na księcia J. Poniatowskiego, J.H. Dąbrowskiego i innych wiernych mu legionistów i magnatów polskich.

25 czerwca

Podjęcie w Tyłży przez Napoleona i Aleksandra I decyzji o utworzeniu Księstwa Warszawskiego na obszarze ziem polskich odebranych Prusom.

27 lipca

Napoleon podpisuje opracowaną pod jego dyktando Konstytucję Księstwa Warszawskiego.

termin nieznany

Kościuszeko w liście do prezydenta Jeffersona pisze co sądzi o grożącej Stanom Zjednoczonym Ameryki wojnie z Hiszpanią o Florydę, o szkolnictwie amerykańskim i urzędzie prezydenta. Prosi, by przyjaciel dbał o ojczyznę swoją, o jej szczęście i o własną reputację, a "prezydent nie powinien być niczym więcej, jak tylko pierwszym urzędnikiem wykonawczym".

1808

W Nowym Jorku wychodzi drukiem dzieło Kościuszki pt. "Obroty artylerii konnej" (*Manoeuvres of Horse Artillery by General Kosciuszko*) napisane w 1800 r. w Paryżu.

2 maja

Jefferson przesyła Kościuszcze asygnatę na 1000 dolarów i informuje go, że w Stanach Zjednoczonych za najroztropniejsze uznano zerwanie wszelkich stosunków z Europą, w związku z panującą tam napiętą sytuacją.

1809

25 lutego

Jefferson informuje Kościuszkę o kończącej się dla niego prezydenturze i o zamiarze odpoczynku na tonie rodziny w Monticello, dokąd zaprasza także i jego.

Pojawia się londyńskie wydanie "*Manoeuvres of Horse Artillery by General Kosciuszko*".

1810

26 lutego

Z Monticello Jefferson informuje Kościuszkę o sytuacji wewnętrznej Stanów Zjednoczonych oraz o tym, że pożyczył jego 4500 dolarów na pokrycie własnych niedoborów finansowych na 8% i prosi go o akceptację tej decyzji.

1811

1 marca

Kościuszko w odpowiedzi na list Jeffersona przedstawia swoje stanowisko w sprawach poruszonych w liście oraz akceptuje sposób wykorzystania jego funduszy.

13 kwietnia

Jefferson w liście do Kościuszki pisząc o wojnach napoleońskich w Europie stwierdza: "Przyznana zostanie kiedyś zasługa, żeśmy te czasy zniszczenia zamienili dla siebie w czasy wzrostu i wzmocnienia się".

8 lipca

Jefferson na uwagę Kościuszki dotyczącą rzadkich i suchych jego listów w okresie prezydentury, wyjaśniał, iż czynił tak świadomie obawiając się, by ta korespondencja nie zaszkodziła Kościuszcze sprowadzając nań zarzuty lub podejrzania ze strony rządu, pod którym żyje. Korespondencję tę bowiem zawsze mogli przejąć Francuzi lub Anglicy i wykorzystać przeciwko Kościuszcze.

1812

1 lutego

Kościuszko w liście do Jeffersona pisany z "samotni" w Berville stwierdza, iż tenże uczynił wiele dla bezpieczeństwa swojej ojczyzny i dla wszystkich potrzebnych nauk. Zwraca jednak uwagę na duże znaczenie wychowania młodzieży dla przyszłości kraju, na potrzebie oparcia tego wychowania na zasadach republikańskich, na moralności i sprawiedliwości. Tylko takie wychowanie może bowiem zapewnić najlepszych obrońców kraju i podporę rządów republikańskich.

28 czerwca

Jefferson informuje Kościuszkę o wypowiedzeniu wojny Anglii przez Stany Zjednoczone, po 10 latach obelg i wyrządzanych krzywd, oraz o wysłanym wekslu na 5500 franków. Wyraził też przekonanie, że wojna amerykańsko-brytyjska zakończyła się dla Amerykanów pomyślnie. Kanada zostanie przyłączona do Stanów Zjednoczonych, co położy kres spiskowaniu brytyjskiemu z Indianami i mordowaniu amerykańskich kobiet i dzieci.

W tym czasie zaangażowanie Anglii w wojnę ze Stanami Zjednoczonymi ułatwiło Napoleonowi rozpoczęcie wojny z Rosją, którą zamierzał pokonać w ciągu lata.

1 grudnia

Kościuszko odpowiadając na list Jeffersona z 28 czerwca (duplikat tego listu wysłał jeszcze 30 maja 1813 r.) podziwiał jego geniusz i roztropność w przygotowaniu bezpieczeń-

stwa kraju, co w bieżącej wojnie ułatwi operacje wojskowe. Odradza jednak zdobywanie całej Kanady, gdyż "zbytek bezpieczeństwa rozhartowały" Amerykanów. Radził dobrze dobrać dowódców i kazać im działać ofensywnie, a za zaskakiwanie ich przez nieprzyjaciela - karać. "Co do mnie - pisał w zakończeniu - z dala od ojczyzny nic nie robię, powód tego jest Ci niechybnie znany. Trwam w bezczynności i niczym ludzkości nie służę".

W tym okresie akurat Wielka Armia Napoleona dziesiątkowana walkami odwrotowymi i rosyjskim mrozem przekroczyła Berezynę, wycofując się z Rosji do Europy Zachodniej.

1813

30 listopada

Jefferson w obszernym liście informuje Kościuszkę o amerykańskich niepowodzeniach w Kanadzie, spowodowanych nieudolnościami generałów i oficerów.

Przyznaje rację uwagom Kościuszki. Jednocześnie stwierdza, że zaprzestanie wymiany handlowej spowodowało szybki rozwój amerykańskich manufaktur, co było warte wszystkich kosztów wojny. Jeszcze raz podkreślił duży wkład Kościuszki w umocnienie i rozwój Stanów Zjednoczonych, za co jest tam powszechnie kochany i czczony.

Był to okres kiedy w Europie wojska koalicji antynapoleońskiej, po bitwie narodów pod Lipskiem (16-19 X), przygotowywały się do wkroczenia w granice Francji.

1814

początek marca

Rozpoczęcie ostatniej ofensywy wojsk koalicji antyfrancuskiej zakończonej kapitulacją Paryża 31 marca i detronizacją Napoleona jako cesarza (3 IV).

9 kwietnia

Kościuszko zwraca się listownie do cara Aleksandra I, przebywającego w Paryżu po abdykacji Napoleona (4 IV), z prośbą o powszechną amnestię dla Polaków, ogłoszenie się konstytucyjnym królem Polski i zaopiekowanie wieśniakami polskimi.

kwiecień

Spotkanie Kościuszki z polskimi żołnierzami i oficerami w Berville, towarzyszącymi Napoleonowi w Fontainebleau.

3 maja

Po abdykacji Napoleona Kościuszko po raz pierwszy spotyka się w Paryżu z carem Aleksandrem I w sprawach Polski. Podczas spotkania uzyskuje przyrzeczenie cara dotyczące odrodzenia Polski. Następnie przedstawia swoje propozycje dotyczące organizacji Wojska Polskiego i ulżenia doli włościan.

28 czerwca

Jefferson nawiązując w liście do wydarzeń w Europie życzy Kościuszce, by stały się one korzystne dla niego osobiście i jego ojczyzny i zapewnia go o wiernym przyjacielskim przywiązaniu.

1815

1 marca

Powrót Napoleona z Elby, rozpoczynający 100 dni jego władzy zakończonej klęską pod Waterloo 18 czerwca i ponowną abdykacją.

3 maja

Podpisano układ między Rosją, Austrią i Prusami o utworzeniu Królestwa Polskiego połączonego z Rosją, ale na obszarze jeszcze mniejszym niż Księstwo Warszawskie z 1812 r.

maj

Kościuszko nie wiedząc o podpisanym układzie, w tajemnicy przed Napoleonem, pod pseudonimem "Polski" wyjeżdża z Berville przez Pontalier (6 maja), Solurę (8 i 9 maja), Konstancę (13 maja), Wolfeck, Wurzburg, Memmingen (21 maja), Monachium (23 maja) do Braunau (25 maja) na spotkanie z Aleksandrem I.

27 maja

Kościuszko spotyka się z Aleksandrem I w Braunau i po krótkiej rozmowie zostaje zaproszony do Warszawy oraz odesłany do ks. Adama Czartoryskiego w Wiedniu po wszelkie wyjaśnienia.

31 maja

Kościuszko przybywa do Wiednia dla odbycia rozmów z Adamem Czartoryskim i za jego pośrednictwem stawia warunki carowi w sprawie granic Polski sprzed I rozbioru w 1772 r. Czartoryskiemu oświadcza, iż takie Królestwo Polskie mniejsze niż Księstwo Warszawskie "to jest pośmiewek" i on do Warszawy nie pojedzie.

3 czerwca

Kościuszko zapytuje listownie cara co będzie z Litwą i jego rodzinną ziemią, które nie zostały włączone do Królestwa Polskiego.

25 czerwca

Nie doczekawszy się odpowiedzi cara, nie mogąc służyć ojczyźnie zgodnie z zasadami republikańskimi, Kościuszko wyjeżdża z Wiednia na stały pobyt do Solury w Szwajcarii, gdzie zamieszkuje przy rodzinie Zeltnerów spokrewnionej z Zeltnerami paryskimi.

18 lipca

Kościuszko przesyła ks. A. Czartoryskiemu swoje uwagi w sprawach włościańskich na ziemiach polskich proponując zakładanie szkół wiejskich uczących rzemiosł, ogrodnictwa itp., stopniowe zmniejszanie pańszczyzny, a następnie nadanie chłopom ziemi na własność i uwolnienie od poddaństwa oraz stworzenie im warunków pracy w rozwijającym się przemyśle i rzemiośle.

29 września

W liście do Józefa Sierakowskiego, swego przyjaciela, Kościuszko pisze: "Życzyłem z duszy usłużyć Ojczyźnie, tego nie potrafiłem i boleję nad tym mocno".

2 października

W kolejnym liście do Sierakowskiego Kościuszko pisze o swoim wzburzeniu spowodowanym istniejącą sytuacją oraz o wertowaniu książek historycznych dotyczących losów państwa i władzy.

26 grudnia

W liście do Sierakowskiego wyraża żal, że Aleksandrowi nie pozwolono przywrócić prowincji polskich tak, jak obiecał Kościuszce.

1816

kwiecień

W liście do Jeffersona Kościuszko wyraża zadowolenie ze zwycięstwa nad Anglikami w Kanadzie oraz żal, że Aleksander wskrzesił tylko imię "Polska", ale nie udało mu się odbudować państwa polskiego po Dźwinę i Dniepr, jak obiecywał. Do Szwajcarii wyjechał, żeby w tej sytuacji nie nadużyć zaufania współobywateli. Teraz patrzy "jak mocarstwa sprzymierzone sprzeniewierzają się danemu słowu, jak wyrządzają krzywdy innym małym państwom i poczynają sobie z ich ludem jak wilcy z owcami".

15 kwietnia

W liście do Sierakowskiego Kościuszko pisze m.in.: "Kochanej Ojczyźnie żadnej nocy nie opuszczam, aby Ona nie przyszła na pamięć".

maj

Odwiedza Instytut Pestalozziego w Yverdon, interesuje się najnowszą metodą nauczania młodzieży.

lipiec

Przebywa w zamku Vezia pod Lugano.

1817

2 kwietnia

Kościuszko sporządza testament, nadający wszystkim włościanom siechnowickim wolność osobistą oraz prawo własności posiadanych gruntów i zagród.

15 czerwca

Jefferson proponuje Kościuszce przeniesienie jego funduszy do Europy albo przyjazd na stałe do Stanów Zjednoczonych. "Pomyśl poważnie, kochany przyjacielu - pisał - dokończ wolnego życia w wolnym kraju. Przybądź złożyć swe kości obok moich na cmentarzu Monticello".

sierpień

Kościuszko spisuje dla udającego się do Polski Franciszka Zeltnera rady, mające charakter katalogu wzorowego postępowania człowieka szlachetnego, prawdomównego, pracowitego, skromnego i pożytecznego społeczeństwu.

sierpień - wrzesień

Odwiedziny wdowy księżnej Ludwiki Lubomirskiej, dawnej ukochanej Kościuszki.

15 września

Ostatni list Kościuszki do T. Jeffersona, potwierdzający ważność jego testamentu dotyczącego funduszy amerykańskich i informujący o decyzji pozostania w Solurze, gdyż czasem miło mu jest służyć radą przyjaciołom i znajomym.

1 października

Kościuszko ciężko zachorował.

10 października

Ponieważ choroba nie ustępuje, na wszelki wypadek sporządza testament dotyczący funduszy europejskich i rzeczy osobistych.

15 października

Około godziny 10 wieczorem Tadeusz Kościuszko umiera w Solurze w obecności rodziny Zeltnerów, przeżywszy 71 lat i ponad 8 miesięcy.

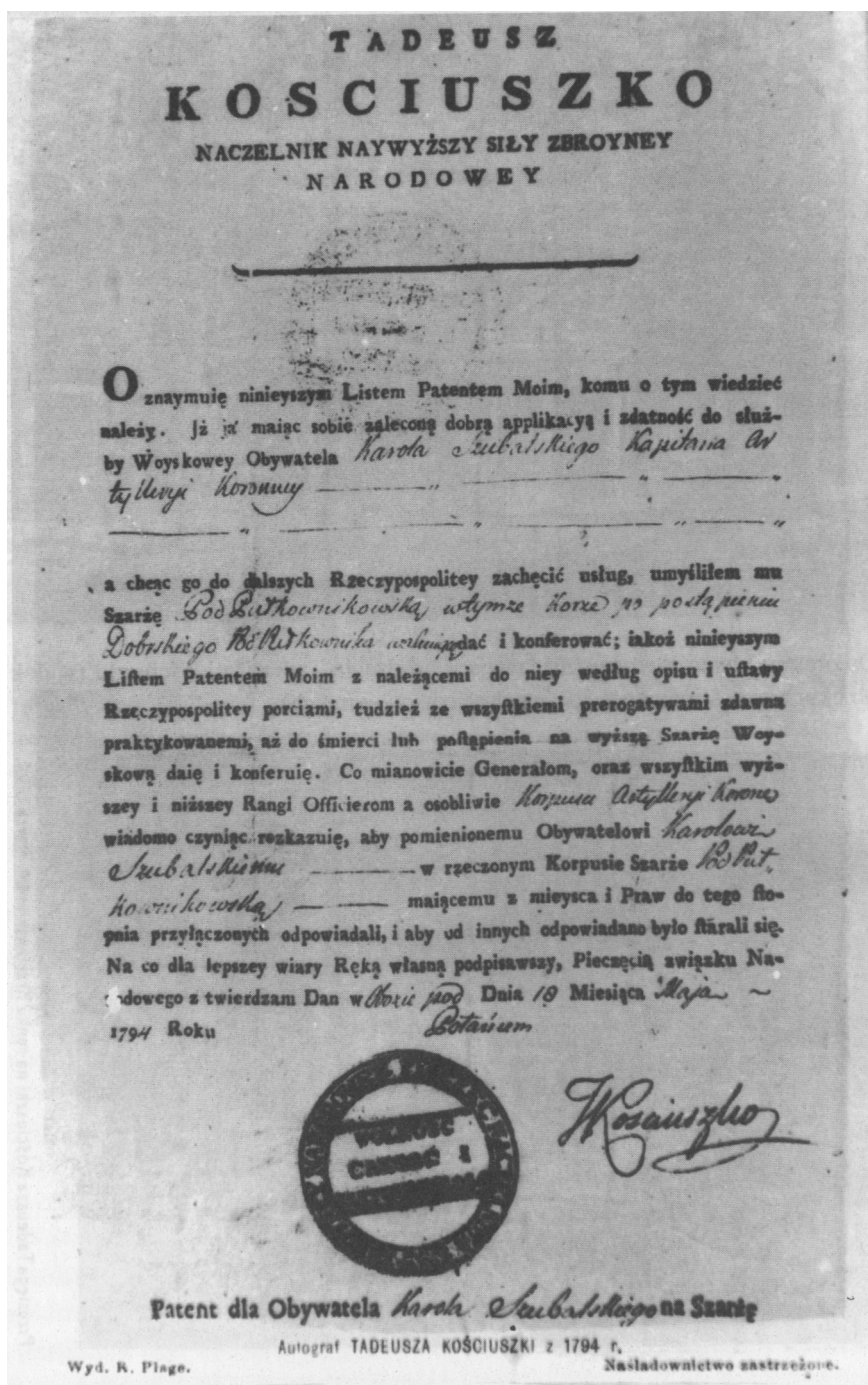

Dworek w Mereczowszczyźnie, miejsce urodzenia Tadeusza Kościuszki (widok obiektu zrekonstruowanego w latach międzywojennych)

Mal. Wojciech Kosanuk.
Przysięga Tadeusza Kościuszki na rynku Krakowskim 24. marca 1794

Przysięga Tadeusza Kościuszki na Rynku w Krakowie

Patent z 1794 r. z autografem T. Kościuszki

Bitwa pod Racławicami

Tadeusz Kościuszko dostaje się do niewoli rosyjskiej pod Maciejowicami

Car Paweł I zwraca Kościuszcze wolność

Pomnik Tadeusza Kościuszki na Wawelu

Sarkofag Tadeusza Kościuszki w krypcie na Wawelu

Lana Lucia Taduszka
Kosciuszki

Donija Wawrzyńska-Wierachowa

Polka Fundacja Kosciuszki
1995